

կայ ալ աշխոյժ, տգեղ ու վայրենի է. բայց բնութեամբ խիստ անպուծ ու չար չըլլալով՝ դիւրաւ կընտանենայ ու սէր կըձգէ իրեն տիրոջը վրայ՝ թէ որ զինքը աղէկ հոգայ նէ։ Իր ձագը կռնակը առած կըքաջընէ, ու ինչուան ետքի շունչը կընայի որ ձագին կեանքը ազատէ թշնամիներու ձեռքէն։ Եւեղձձայն մը ունի լալու պէս, որ աւելի սաստիկ անձրևի կամ փոթորկի մօտ ատեն կըհանէ. անոր համար ոմանք լալան՝ դրած են անունը։ Ի՞նչ տեսակը շատը մէկտեղ կենալ կըսիրէ կըսեն։ ( ) քսմելին անունով ճամբորդը աչքով տեսածի պէս կըպատմէ թէ աս կապիկներէն մէկը թէ որ յանկարծ վիրաւորուի, ուրիշ ընկերները ամէնքը վրան կըժողվին, ու մատուրնին վերքին՝ մէջ կըխոթեն՝ իբր թէ զննելու համար. թէ որ արիւնը շատ վաղէ, ոմանք ձեռքով կըբռնեն վերքին բերանը, ոմանք ալ կերթան շուտ մը ծառի տերեւներ կըբերեն՝ կըծամեն, ու վարպետութեամբ վերքին մէջը կըխոթեն։ Եւ արքերաֆ անունով ճանապարհորդն ալ կըսէ թէ ատեն ատեն, մանաւանդ առաւօտը և իրիկունը, ասոնցմէ մէկը յանկարծ սուր ձայնով մը կըկանչուրուտէ, ու չորս դիէն սափաժուները քովը կըժողվին. ձեռքովը նշան կուտայ որ նստին, անոնք ալ շուտ մը կըհնազանդին կընստին լուծութեամբ. մէյմըն ալ ասիկայ ձայն մը կըձգէ անանկ բարձր ու այնպէս խառնակ որ հեռուանց լողը կարծէ թէ ամէնը մէկէն կըկանչուրուտեն։ Երբոր դագրի իր ճառախօսութենէն, նշան կուտայ ձեռքով որ անոնք կանչուրուտեն. անոնք ալ ամէնքը մէկէն սոսկալի աղաղակ մը կըձգեն ու միակերպ կըպուռնան ինչուան որ նորէն նշան տայ. ետքը նորէն ինքը կըկանչուրուտէ, ու մէկալանոնք աս ալ մտիկ ընելէն ետեւ կըցրուին կերթան իրենց տեղը։

## ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

### ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Որն է առաջին հոգը որ ծնողք պիտի ունենան նոր ծնած արդուն վրայ։

ՆԱՌԱՅ առաջին պարտքը աս է որ իրենց զաւկին առողջութեանը վրայ հոգ ունենան. աս պարտքէս շատ անգամ կըպակսին ծնողք, ու չեն գիտեր թէ ինչպէս պէտք է տղաքը աղէկ հոգալ։

Եւ տղայ մը որ շատ փափուկ կըմեծնայ, բնութեամբ տկար կըլլայ, և ամէն բանէ դիւրաւ կըփասուի. անոր համար ծնողք որչափ կարելի է պիտի ջանան որ տղան առողջ ու աշխոյժ մեծնայ, գիտնալով որ բնութեամբ տկար մարդը աշխատանքի չդիմանար, ու իրեն դատողութիւնն ալ տկար կըլլայ. պզտիկ հեշտութիւնները իրեն աչքին մեծ բան մը կերենան, մանր մուկը նեղութիւններն ալ չդիմացուելու վիշտեր։ Փափուկութեամբ կաւրուին նաև տղոց ախորժակները, որով առանց ընտրողութեան կըխորչին ան բանէն՝ ուսկից պէտք չէր խորչիլ, և կըսիրեն ան բաներն որ պէտք չէր սիրել. ասով կըլլան հեշտասէր, վախկոտ, բարկասիրտ, նեղսիրտ ու անհամբեր։

Տղան քանի որ պզտիկ է՝ պէտք չէ խանձարուրքը կամ բալուլը՝ պինդ կապել. չէ նէ արիւնը չկրնար ինչպէս որ պէտք է երակներուն՝ մէջ համարձակ քալել. անով առողջութեանը փնաս կըլլայ, ոտուրներն ու ձեռուրներն ալ ծուռ կըմեծնան։

Պէտք չէ տաք ատեն տղուն գլուխը գոցել. միայն ձմեռը բարակ լաթով մը ծածկելը բաւական է։ Եւ այնպէս աղէկ բան չէ տղուն գլուխը սխմելը որ մէկ որոշեալ ձև մը առնէ, հապա-



պէտք է թողուլ որ իրեն բնական ձևովը մեծնայ, ինչպէս որ կընեն եւ ըստպատիւր:

Թէ որ մայր մը հիւանդ չէ, շատ աւելի աղէկ է որ ինքը տղուն կաթ տայ՝ քան թէ ծծմայր բռնէ. վասն զի փորձով տեսնուած է որ չէ թէ միայն ծծմորը մարմնոյն տկարութիւնները տղուն կանցնին, հապա նաև իրեն գէշ բնութիւններն ու ախտերն ալ: Ինչէն զատ, շատ անգամ կըլլայ որ ծծմայրը տղուն վրայ աղէկ հոգ չտանիր, և միայն կըջանայ անոր ուզածներն ընել. ասով տղան կըլլայ կամապաշտ, ինքնահաւան, կամակոր, բարկացող, փափկասէր, և այլն: Իսկ թէ որ մայրը տայ կաթը իր որդւոյն, բնական է որ աւելի աղէկ հոգ կըտանի վրան, անով զաւակն ալ իրեն աղէկութիւնները կառնէ, զինքն ալ աւելի կըսիրէ. ընդհակառակն՝ փորձով տեսնուած է որ ծրծմարով մեծցած տղան աւելի սէր կուսենայ անոր՝ քան թէ իր մօրը վրայ: Երբեք մայրն ալ այնչափ սէր չունենար տղուն վրայ. ասով տղան իր մօրը խրատներուն մտիկ չըներ, ու անհնազանդ կըմեծնայ: Ինչպէս կատարեալ մայր չըսուիր՝ երբ որ իրեն տղան ուրիշ կուտայ որ մեծցընէ. տղուն կեանք կուտայ, ու չուզեր ան կեանքը հոգալ: Փաւորիոս փիլիսոփան անգամ մը իր աշակերտներէն մէկուն տունը աչքիլուսի կերթայ, կըլսէ որ ծծմայր մը կըփնտռեն նոր ծնած տղուն համար. կըգառնայ կըսէ մօրը. «Երբեք որ տղուդ կատարեալ մայր ըլլաս, և ոչ կիսկատար մայր»:

Իսկ թէ որ հարկ ըլլայ ծծմայր բռնել, նայելու է որ չափահասակ ըլլայ, բնութեամբ առողջ, հեզ, չարքաշ, առատաձեռն ու գթած: Երբեք պէս նայելու է որ օտարազգի չըլլայ ծծմայրը, բայց եթէ բնութեամբ խիստ ազնիւ ու աղէկ ըլլայ. չէ նէ ամէն ազգ մասնաւոր պակսութիւններ ունենալով, օտարազգի ծծմայր

ըով մեծցած տղան թէ իր ազգին՝ և թէ ծծմայրին մոլութիւններն առնելովը շատ կըգէշնայ:

Պէտք չէ տղան խիստ շուտով կաթէն կտրել. կտրելէն վերջն ալ գոնէ տարի մը կաթնեղէն կամ կաթի մէջ թրջած հաց ու անոյշ և դիւրամարս բաներ կերցընելու է: Ինչէն վերջը կաթնեղէնէն զատ՝ տղուն կրնայ տըրուիլ մածուն, հաւկիթ, մեղր, անոյշ պտուղներ, և այլն. և միտ կերցընելէն զգուշանալու է երկու իրեք տարիի չափ: Իսկ գինի, օղի, և ուրիշ տաք ըմպելիքներ ամենեւին պէտք չէ տալ. մանաւանդ թէ խրատելու է զինքը որ ինչուան երիտասարդութեան ատեն ամենեւին չիմէ աս սակ բաներ, այլ միայն պարզ ջուր, երբեմն ալ կաթ ու մածուն, և ուրիշ զովացուցիչ ըմպելիքներ: Երբեմն երբեմն պէտք է տղան սենեկէն դուրս հանել, կամ պատուհանի մէջ բռնել, որպէս զի դրսի օդը ծծէ. երբեմն նաև դաշտերն ու պարտէզները տանելու է, որովհետեւ բաց տեղի օդը շատ առողջարար ու օգտակար ըլլալով՝ տղան ալ աւելի զօրաւոր ու առողջ կըլլայ:

Օգուշանալու է օրօցքը՝ սաստիկ շարժելէն. վասն զի չափէ դուրս շարժմունքը տղին գլխուն փնասակար է: Երբեք մայրն նայելու է որ օրօցքը լուսին դիմացը դրուի, քի պատուհանի ու ճրագի առջև. վասն զի օրօցքը լոյսին դիմացը չըլլայ նէ, տղան ուղեւով լոյսին նայիլ՝ քովընտի մէկ աչքով մը միայն կընայի, ասով երբ որ մեծնայ՝ չիլ՝ կըլլայ:

Տղոց բարքը և միտքը նուագարան մըն է որ ինքիրմէն ոչ կըլարուի և ոչ ձայն կըհանէ: Աս նուագարանը լարողն ու զարնողը ծնողք և գաստիւրակները պիտի ըլլան. թէ որ նուագարանին շէնքը աղէկ ըլլայ, բայց զարնողը տգէտ, ինչ օգուտ:

1 Իսկ:

2 Պէտք է:

3 Ըստ: